

СТАТТІ

УДК 78.27; 78.481

DOI <https://doi.org/10.32782/2224-0926-2025-4-55-1>

Антонюк Ірина Миколаївна
кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри історії музики,
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
<https://orcid.org/0000-0002-4979-3828>

Сопіга Антон Павлович
доктор філософії (025 Музичне мистецтво),
старший викладач кафедри народних інструментів,
Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка
<https://orcid.org/0009-0002-9474-6892>

ВІД ЗАБУТТЯ ДО ВИЗНАННЯ: АНСАМБЛЕВА ГІТАРНА СПАДЩИНА ЛОЇЗИ П'ЮЖЕ У СВІТЛІ ЛЬВІВСЬКИХ АРХІВНИХ ЗНАХІДОК

У статті запропоновано розгляд ансамблевих творів з гітарою забутої французької композиторки XIX ст. Лоїзи П'юже, віднайдені в архіві бібліотеки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. Мета статті – відродити постать та спадщину композиторки та довести значення її творчості в процесі становлення львівського ансамблевого гітарного мистецтва в середині XIX ст. Наукова новизна полягає в першому оприлюдненні в сучасному українському музикознавстві відомостей про постать П'юже; про віднайдені її ансамблеві твори для голосу, фортепіано і гітари; у спробі їх жанрової класифікації та в першому розгляді творів композиторки в аспекті імплікації їх яскравої образності зі знахідками сучасних виконавців та інтерпретаторів. Спираючись на зібрану в скромних фрагментах інформацію про життєтворчість Лоїзи П'юже з довідниково-енциклопедичних видань та праці Елен Шарнассе з'ясовано найважливіші факти творчої біографії мисткині. Установлено жанрові різновиди її ансамблевих творів, особливості стильової специфіки, авторів текстів пісень, видавців і якісний рівень видань, персоналії книгарів, що поширювали її твори у Львові, а також роль Маттео Каркассі в доведенні гітарної партії до професійного рівня. Узагальнено значення джерелознавчих пошуків та здійснення джерелознавчої практики для розширення бази наукових знань й актуалізації наукових фактів. Виявлення невідомих артефактів актуалізує значення джерелознавчої практики як пошуку і вивчення джерел, здійснених в синергії роботи музикознавця і виконавця. Доведено, що привнесення конотації «віднайдені культурної реліквії», повернення творів Лоїзи П'юже до виконавського континууму та рефлексії щодо піднесення творчого статусу цієї непересічної композиторки XIX ст. допоможуть відновити живий, сповнений чуттєвої амбівалентності характер її музики та надати віднайденим реліквіям історичного й художнього резонансу.

Ключові слова: композиторка Лоїза П'юже, ансамблеві твори з гітарою, виконавство, жанри, стильова специфіка, видання, музичне мистецтво Львова, джерелознавчий пошук.

Antonyuk Iryna, Sopiga Anton. From oblivion to recognition: the ensemble guitar legacy of Loisa Puget in the light of Lviv archive findings

The article proposes a consideration of the ensemble works with guitar of the forgotten French composer of the 19th century. Loisa Puget, found in the archive of the library of the Lviv National Academy of Music named after M. Lysenko. The purpose of the article is to revive the figure and

Key words: composer Loisa Puget, ensemble works with guitar, performance, genres, stylistic specificity, edition, musical art of Lviv, source research.

Матеріали та методи. Матеріалами статті стала віднайдена в архіві бібліотеки ЛНМА колекція друкованих ансамблевих творів для голосу, фортепіано і гітари французької композиторки XIX ст. Лоїзи П'юже. Віднайдення цієї колекції засвідчує доцільність використання низки принципів методології: джерелознавчого методу – при опрацюванні архівних матеріалів та довідникової літератури для відтворення панорами культурно-мистецького життя Львова XIX ст.; історико-культурологічного методу для вияснення умов появи цих творів, коли і як вони виникли і чим стали сьогодні; музикознавчого методу під час аналізу творів Л. П'юже в аспекті стилістики їх музичної мови; евристичного – при відкритті нових фактів та застосуванні особистісних когнітивних зусиль (зокрема, інтуїції) при пізнанні та обробці інформації. Вивчення архівних артефактів сприяє формуванню потужного теоретичного фундаменту, на якому розгортається наукова думка, слугує створенню прогнозів, а загалом – узагальненню концептуальних результатів.

Спеціальних досліджень із запропонованої теми поки ще не існує. Постать композиторки, співачки і гітаристки Лоїзи П'юже, її педагогів у Парижі з композиції та гри на гітарі, а також декількох біографічних фактів встановлено при опрацюванні видань М. Шляйфера і С. Глікмана «Жінки-композиторки, народжені в 1800–1899 роках» (2003), словника композиторок «Norton Grove Dictionary of Women Composers» (1994), праці Е. Шарнассе «Шестиструнна гітара: від витоків до наших днів» (1985) та інтернет-видань «Лоїза П'юже». Інформацію про львівських книгарів Карла Вільда та Губриновича і Шмідта, завдяки заповзятливій діяльності яких до Львова були завезені й поширювались серед населення її ансамблеві твори, почерпнуто з праці І. Антонюк «Нотні колекції бібліотеки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка у світлі історико-культурного процесу краю».

Результати. У музичному житті минулого Львова відбувалося багато подій, пов'язаних із побутуванням у нашому місті творів композиторів, чиї імена загубились у вирі концертної практики виконавців, діяльності музичних інституцій та музичних видавців.

Хто ж така Лоїза П'юже – постать, ім'я якої зовсім не відоме в сучасному львівському музикознавстві, – і чому віднайдена чимала колекція її творів (понад 40 примірників) для ансамблевого виконання з гітарою виявилась особливо важливою на шляху становлення професійного гітарного мистецтва Львова?

У музичному мистецтві Львова впродовж усього XIX ст. відбувалася низка подій, що мала значення для подальшої розбудови в навчальних музичних інституціях професійного виконавського – сольного та ансамблевого – мистецтва гри на гітарі. Важливу роль у цьому відігравали не лише вихід гітарного музикування за межі аматорського та концертна діяльність західних гітаристів-віртуозів, виступи яких мали значення як точки відліку в процесі розпочинання у львівському середовищі професіоналізації гітарного музикування, а й початки праці в царині гітарного мистецтва українських композиторів та наповнення бібліотек львівських музичних інституцій творами європейських і місцевих композиторів.

Серед таких відзначимо нотні видання творів дуже популярної у Львові в XIX ст. молододі французької композиторки Лоїзи П'юже (Loisa Puget, 1810–1889), яка залишила по собі велику кількість творів для голосу в супроводі гітари та фортепіано¹. Вивчення цих знахідок стає важливим при з'ясуванні форм становлення у Львові ансамблевого гітарного мистецтва. Постать Лоїзи П'юже до цього часу залишалася поза увагою дослідників. Також забутою є творчість композиторки, навіть незважаючи на те, що за життя її ансамблі були особливо питомими й виконуваними по всій Європі.

Відомостей про Лоїзу П'юже обмаль. З декількох енциклопедично-довідникових видань вдалося зібрати лише деякі скромні факти про її життєтворчість. Узагальнення поданої в них інформації дало змогу укласти такі відомості: П'юже навчалась у тій самій школі, що й Жорж Санд, де її вчителем з композиції був видатний композитор Адольф Адан (1803–1856) – творець декількох опер та балетів, серед яких «Жизель» і «Корсар», що не виходили з постійного репертуару тодішніх паризьких театрів і стали одними з найвідоміших і найпопулярніших серед балетів європейських композиторів. Адан став композитором, який ствердив романтичну спрямованість у французькому балеті. Можливо, саме він, розпізнавши в Лоїзі П'юже музикальність та неабиякий хист до створення музичних творів, спричинився до утвердження її як композиторки.

¹ Сопіга А. Артефакти гітарного ансамблевого мистецтва Львова в архіві бібліотеки ЛНМА ім. М. В. Лисенка. *Південноукраїнські мистецькі студії*. 2024. Вип. 4(7). С. 96–98.

Захоплюючись неймовірно популярним на той час у Франції мистецтвом комічної опери, під наставництвом Адана П'юже створила дві власні одноактні комічні опери «Лілове око» і «Нічний ліхтар, або ночі міледі» та декілька сольних фортепіанних п'єс. Хоча її опери мали певний успіх і ставилися в усіх чотирьох паризьких театрах, серед яких найпершим був «Опера комік», усе ж улюбленим жанром творчості, якому вона присвятила чи не всі роки власного творчого шляху, виявилися пісні в супроводі фортепіано і гітари – інструмента, що в середині століття став особливо популярним у Парижі. Без прослуховування творів для гітари і співу під її супровід у колах паризької знаті не відбувалося жодного «музичного вечора». Модний інструмент полонив і П'юже. Захопившись гітарним мистецтвом, вона майже цілковито присвятила свою творчість створенню ансамблевого репертуару із його залученням.

Приватні уроки гри на гітарі П'юже брала в славетного італійського музиканта, що приїхав із Флоренції, Маттео Каркассі – продовжувача гітарної школи знаменитого Ф. Карулі. Каркассі, подорожуючи впродовж тридцяти років Європою, наїздами у 1820–1840-х рр. проживав у Парижі. Там він писав сонати, каприси, етюди і вальси для гітари, які надавав до міського видавництва Ж.-А. Мессоньє, багато праці присвячував приватній педагогічній діяльності. Крім цього, аранжував для гітари власні твори, композиції Теодора Лабарра і своєї учениці Лоїзи П'юже. Як відзначає М. Шляйфер, це він робив на її власне прохання². У процесі співпраці Каркассі став для Лоїзи близьким товаришем, шанобливо підтримував її композиторські поривання, а в середовищі паризького бомонду вважав її однією зі своїх найстаранніших та найвідданіших гітарі учениць³. Як вдалося встановити з різних джерел, всього П'юже під патронатом Каркассі написала понад 300 пісень (понад 40 із них зберігаються в архіві бібліотеки ЛНМА імені М. Лисенка), переважна кількість з яких створена впродовж 1830–1840-х рр. Автором слів до більшості з них був її чоловік Гюстав Лемуан, про що підтверджує фіксація його імені на титульних листках: «*À la grâce de Dieu*» [«З Божої ласки», 1840]. *Musique de M-lle L. Puget. Paroles de Mr. Gustave Lemoine*; «*La voix tendre*» [«Ніжний голос», 1841] та ін. Декілька текстів до її пісень написав видатний французький поет, драматург і прозаїк Альфред Мюссе. Каркассі допомагав їй у komponуванні партії гітари, виступаючи в деяких випадках навіть натхненником створення низки колористичних прийомів, а пісні «*Les Honneurs partages*» [«Спільні почесті»] та «*L'Aigle*» [«Орел»] особисто виконував у 1838 і 1839 рр.⁴ відповідно.

Постаючи найбільш ранніми прикладами ансамблевого музикування з гітарою у Львові, віднайдені твори П'юже від початку ХХ ст. до теперішнього часу в нашому місті залишалися невідомими й невиконуваними. У ХІХ ст. її ансамблеві композиції у Львові розповсюджував знаний книгар і власник одного з найбільших музичних магазинів міста Карл Вільд (працював у Львові від 1832 до кінця 1860-х рр.).

Від самого початку діяльності у Львові Вільда призначено «головним постачальником новинок бібліотеки Національного закладу ім. Оссолінських і бібліотеки Галицького музичного товариства, а згодом і консерваторії при ньому»⁵. Подорожуючи Єв-

² Schleifer M., Glickman S. Women Composers: Composers born 1800–1899. 2003. Gale: Cengage Learning, с. 379.

³ Schleifer M., Glickman S. Women Composers: Composers born 1800–1899. 2003. Gale: Cengage Learning, с. 548.

⁴ Puget Loïsa. URL: <https://archive.org/search?query; subject: Puget Loïsa creator>.

⁵ Антонюк І. Нотні колекції бібліотеки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка у світлі історико-культурного процесу краю. Львів, 2008. С. 67.

ропою, він завозив до свого магазину не лише видання творів відомих європейських композиторів для різноманітних способів виконання, а й новинки, спричинившись, так, появі у Львові ансамблевих творів за участю гітари П'юже. Видані в Парижі Ж. Мессоньє та перевидані одними з найкращих європейських видавців Б. Шоттом у Брюсселі або Г. Мюллером у Відні, ці видання вражають видавничою якістю, зручністю прочитання музичного тексту й вишуканим мистецьким оформленням обкладинок, на яких розміщено літографовані гравюри із сюжетами з її пісень. Внизу титульних аркушів Вільд розміщував штамп своєї книгарні «*Librarie et Magasin de Musique de Charles Wild à Léopol*». Це дає підставу гіпотетично припустити про завезення творів П'юже до Львова ще за життя їх авторки.

Композиції П'юже сьогодні не виконуються, як і повністю забутим залишається її ім'я. Проте виникає запитання: чому саме її твори в середині XIX ст. привертали у Львові настільки велику увагу виконавців і серед творів ансамблевої музики з гітарою більш значних композиторів набули нечуваної популярності?

За образним змістом та емоційним наповненням її пісні здебільшого є ліричними, як у дусі романтичного мистецтва авторка визначала їх жанр – «ліричні фантазії» (саме так указано на ерзацах видань: лірична фантазія «*Prends-Garde à Ton Coeur*» («Бережіть своє серце»), «*Le rêve de Marie*» («Сон Марії»), «*Huit ans d'absence*» («Вісім років розлуки») та ін. Її пісні з наповненням такого змісту (не лише поетичного, а й музичного) характеризували як «чарівні романси, що відображали певну невинність»⁶. Проте є і декілька пісень із драматичним змістом: «*L'exilé de France*» («Вигнання з Франції»), «*Mon Pays!*» («Моя країна!»), «*La chanson du charbonnier*» («Пісня вугляра») та романсів, наближених до оперних аріозо: «*La prière au St Bernard*» («Молитва до святого Бернара»), «*Le Soleil de ma Bretagne*», («Сонце моєї Бретані»), «*Mon Rocher de Saint Malo*» («Моя скеля Сен-Мало»). Усі жанри – драматична пісня, аріозо, романс, лірична фантазія, канцонета, балада, частівка визначені авторкою особисто й зафіксовані на титульних сторінках видавцями.

З метою підвищення професійної якості своїх творів Лоїза П'юже доручала вдосконалення партії гітари своєму педагогу Каркассі, який після неодноразових виступів здобув у Парижі репутацію віртуозного гітариста. Упорядкована ним партія гітари в її піснях створює можливість усвідомлення бездоганного узгодження гітари в ансамблі з вокальною і фортепіанною партіями та рівня складності салонного музикування Європи і Львова середини XIX ст. Найчастіше це перебирання струн та виконання романтичних пасажів, властивих ліричним творам любовної тематики, як це спостерігаємо в романсі «Справжнє кохання» (1843). В інших – наприклад, у частівці «Дзвіниця мого села» (1837) – посилення звукової картинної мальовничості, де в партії гітари використано прикраси (форшлагі) та акорди, які, дублюючись у партії фортепіано, немов імітують звучання грайливого передзвону.

Сама ж П'юже, акомпануючи на гітарі, багато особисто виконувала свої пісні. Вона володіла чудовим ліричним сопрано й опанувала техніку співу бельканто, а за життя здобула «такої ж слави, як Поліна Віардо та її сестра Марія Віардо»⁷. Співачку Поліну Віардо вважали однією з найвідоміших і найталановитіших мисткинь романтичного XIX ст., тому зустріч із постаттю Лоїзи П'юже поряд, або й на рівні з іменем Поліни Віардо на перший погляд видалася неймовірною, майже сенсаційною.

⁶ Norton Grove Dictionary of Women Composers. New-York: W. Norton, 1994. P. 378.

⁷ Charnassé Hélène. Guitare à six cordes: des origines à nos jours. Paris: Presses Universitaires de France, 1985. P. 378.

При змалюванні повнішого творчого портрета Лоїзи П'юже та для підтвердження неймовірної популярності й знання сучасниками її пісень, важливим стало віднайдення такого факту: спираючись на музичний матеріал її найбільш відомої пісні «*À la grace de Dieu*» («З Божої ласки»), популярний у Франції композитор, педагог і пізніше музичний видавець Анрі Лемуан 1841 р. написав однойменну музичну мелодраму, а 1843 р. мелодія і сюжет цієї пісні П'юже послугували основою створення опери Г. Доніцетті «Лінда ді Шамуні»⁸. Ще більшої популярності імені та творчості П'юже додало здійснення віртуозних фортепіанних адаптацій її пісень такими знаменитими композиторами-піаністами, як Карл Черні та Анрі Розеллен⁹. Важливим також залишається факт включення декількох пісень П'юже до збірки «Французькі художні пісні дев'ятнадцятого століття» (1887), виданої наприкінці життя композиторки паризьким видавцем П'єром Ларуссом.

Про безпрецедентну всеєвропейську популярність у середині XIX ст. мелодійних пісень П'юже промовляють не лише авторство текстів відомих поетів, а й миттєві переклади французьких текстів німецькою та англійською мовами іншими відомими літераторами, серед яких Карл Голльмік, Дж. Анто, М. Г. Фрідріх. Крім цього, над виданням її творів працювали найкращі європейські видавці: у Парижі, Майєнсі і Роттердамі – В. Ф. Ліхтенейер, у Відні – Г. Ф. Мюллер, у Брюсселі та Відні – найвідоміший видавець австро-угорської імперії Бернгард Шотт. Ці видання з легкістю розповсюджували містами Німеччини, Англії, Польщі, сягали Сполучених Штатів Америки, а також особливо багато поширювались у Галичині, зокрема у Львові.

Усі видавці сприяли максимальній привабливості видань творів П'юже, кожне з них вражає високою видавничою якістю, каліграфією, чіткістю нотного набору та зручністю прочитання музичного тексту. Кожна з пісень композиторки була видана окремим екземпляром, що, без сумніву, передбачало його здешевлення й купівельну спроможність для кожного охочого. Користуючись словниками О. Дойча і К. Йогансона та під час звірки хронологічної нумерації видавничих дошок, установлено, що твори композиторки з архіву бібліотеки ЛНМА видані в період 1834–1847 рр. Найбільш раннім є видання пісні «Ти!» («*Toi!*») (№ дошки 4680 видавця Б. Шотта, що була набрана 1834 р.), найпізніше – лірична фантазія «Флеретт» («*Fleurette*») (№ дошки 9044 видавця Б. Шотта, набрана 1847 р.).

Про період інтенсивного поширення у Львові пісень П'юже встановлено при спіранні на аналіз печаток та екслібрисів львівських книгарень. Першим і найчисельнішим серед львівських книгарів, як уже згадувалось вище, постає власник тоді ще австро-угорської книгарні Карл Вільд, невдовзі до нього долучилось об'єднання Губриновича і Шмідта. Найбільша зі збережених у Львові кількість творів П'юже містить штампи «Музичний магазин К. Вільда. Львів» (*Magasin de Musique Ch. Wild. Lemberg*; штамп функціонував до кінця 1860-х рр. – часу припинення Вільдом своєї діяльності та «Бібліотека музичного магазину Карла Вільда у Львові» (*Librairie et Magasin de Musique de Charles Wild à Léopol*), що був у користуванні від року заснування його книгарні до кінця 1847 р. Вільд усвідомлював свою важливу місію: не лише продавати європейські видання, а й пропонувати львів'янам те, що було найбільш питомим. Також на виданнях пісень П'юже віднайдено декілька штампів «Губринович і Шмідт у Львові. Книгарня і музичний магазин» (*Gubrynowicz & Schmidt à Léopol. Librairie & magasin de musique*),

⁸ Schleifer M., Glickman S. *Women Composers: Composers born 1800–1899*. 2003. Gale: Cengage Learning. P. 378.

⁹ Puget Loisa. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Lo%C3%AFsa_Puget

що діяла у Львові від 1868 р.¹⁰. У сукупності, як достовірні джерела, штампи найвідоміших у Європі львівських книгарів офіційно засвідчують хронологію надходження і побутування у Львові ансамблевих творів Лоїзи П'юже.

Прицільно характеризуючи специфіку гітарної партії ансамблевої спадщини Л. П'юже, відзначимо її органічне вписування в контекст музичної мови Парижа другої чверті XIX ст. і належність до зразків салонного романтичного ансамблевого мистецтва міста з його мелодійною привабливістю, простотою та примхливою витонченістю, сформованими під впливом творчості Адольфа Адана. Тому не випадково, що оперний майстер Гаетано Доніцетті для одного зі своїх творинь «Лінда ді Шамуні» запозичив зразок теми саме з її найбільш популярного твору «З Божої ласки». Віддамо належне композиторському хисту П'юже, у якій ці ознаки поєднуються з досить високим на той час рівнем віртуозності й технічної якості, що, можливо, забезпечувалося доопрацюваннями Маттео Каркассі в сенсі привнесення професійних гітарних технік арпеджіо, тремоло, мелізматика та пасажів.

З огляду на особисте жанрове визначення авторкою багатьох її творів як «лірична фантазія», їх музична мова передбачає використання елементів імпровізації та варіативності, що було частиною виконавської традиції. Можливо, ці характеристики ще більше забезпечували неймовірну популярність творів П'юже в усій Європі: від Парижа до самого Львова. Справді, її композиції експонують багато яскравих мелодичних ідей, потенціал яких міг би зацікавити навіть сучасних композиторів для використання у своїй творчості.

Вельми цікава, проте зовсім забута творчість першої в Європі композиторки-гітаристки Лоїзи П'юже, без сумніву, заслуговує на її відродження. На нашу думку, крім безпосереднього відтворювання оригінальних текстів першоджерел у теперішніх концертних виконаннях, доречно імплікувати їх яскраву образність із сучасними знахідками виконавців-інтерпретаторів. Цього можна досягнути шляхом симбіозу збереження стилістичних детермінант романтичної музики та органічного збагачення гітарної партії – відмовитися від способу подеколи прямого дублювання гітарою партії фортепіано, додавати більше імпровізаційних елементів та долучати застосування широко вживаних у сучасному виконавстві гітарних прийомів та технік, як-от флажолети, кампанела, раз-геадо, перкусійні ефекти.

З метою відродження творчості Л. П'юже результатом спільної праці педагогів ЛНМА ім. М. Лисенка (партія гітари – Антон Сопіга; партія фортепіано – Петро Довгань) та студентів кафедри академічного співу стала підготовка до виконання її пісень у концерті навесні 2026 р.

Висновки. Представлене дослідження дає підстави стверджувати не лише створення певної репертуарної бази для подальшого утворення відділу гри на гітарі в музичних навчальних інституціях Львова, а й необхідність здійснити нові дослідження для виявлення і пропагування творчості забутих композиторів, що мали значення у Львові у сфері розвитку гітарного ансамблевого мистецтва. Перша розвідка про творчість Лоїзи П'юже спонукає до глибшого мистецтвознавчого аналізу її ансамблевих творів з гітарою для визначення особливостей музичної мови, специфіки використання засобів музичної виражальності, творення форми, узгодження інструментальних партій, а також ступеня розвиненості партії гітари з метою визначення місця творів П'юже в системі виконавства і освіти XIX ст.

¹⁰ Антонюк І. Нотні колекції бібліотеки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка у світлі історико-культурного процесу краю. Львів, 2008. С. 69.

Література

1. Антонюк І. Нотні колекції бібліотеки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка у світлі історико-культурного процесу краю. Львів, 2008. 240 с.
2. Сопіга А. Артефакти гітарного ансамблевого мистецтва Львова в архіві бібліотеки ЛНМА ім. М. В. Лисенка. *Південноукраїнські мистецькі студії*. 2024. Вип. 4(7). С. 94–98. DOI <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-4.15>
3. Norton Grove Dictionary of Women Composers. New-York: W. Norton, 1994. 548 p.
4. Puget Loïsa. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Lo%C3%AFsa_Puget
5. Puget Loïsa. URL: <https://archive.org/search?query; subject: Puget Loïsa creator>.
6. Charnassé Hélène. Guitare à six cordes: des origines à nos jours. Paris: Presses Universitaires de France, 1985. 81 p.
7. Schleifer M., Glickman S. Women Composers: Composers born 1800–1899. 2003. Gale: Cengage Learning. 840 p.

Дата надходження статті: 30.10.2025

Дата прийняття статті: 25.11.2025

Опубліковано: 22.12.2025

